

РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 911

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.25.2.8>Ігор КАСІЯНИК, Любов КАСІЯНИК, Владислав ГАРБАР,
Борис МАТВІЙЧУК, Станіслав ПРЕДЕТКЕВИЧ

СКАМ'ЯНІЛІ КОРАЛИ, ЯК СИРОВИНА ДЛЯ АВТЕНТИЧНОЇ СУВЕНІРНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

Публікація розкриває перспективи формування нового автентичного сувенірного бренду для м. Кам'янець-Подільський, на базі місцевої сировини. Доведено економічну та іміджеву ефективність використання скам'янілих коралів як сувенірної продукції, наведено аналогічний позитивний міжнародний досвід її використання, продемонстровано переваги та умови її залучення до структури місцевого туристичного комплексу, розкрито підходи до альтернатив технологічного використання зазначеної сировини.

Ключові слова: регіональний туристичний комплекс, сувенір, скам'янілі корали.

Abstract:

Ihor KASIIANYK, Lyubov KASIIANYK, Vladyslav HARBAR, Borys MATVIYCHUK, Stanislav PREDETKEVYCH. FOSSILIZED CORALS AS RAW MATERIALS FOR AUTHENTIC SOUVENIR PRODUCTS OF THE TOURIST COMPLEX OF THE CITY OF KAMIANETS-PODILSKYI

The publication reveals the prospects for the formation of a new authentic souvenir brand for the city of Kamianets-Podilskyi, based on local raw materials. The economic and image efficiency of using fossilized corals as souvenir products is proven, similar positive international experience of its use is presented, the advantages and conditions of its involvement in the structure of the local tourist complex are demonstrated, and approaches to alternative technological use of the specified raw materials are revealed.

Authentic souvenir products are an integral part of the regional tourist complex. They reflect the characteristic natural and cultural features of the destination, serve as a means of enhancing and preserving positive emotions from traveling, perception of tourist objects or consumption of tourist products. For the Kamianets-Podilskyi tourist complex, the basic information and memorial objects are architectural structures and the Smotrych River canyon. In the case of the second object, authentic souvenir supplies that would reflect it are practically absent.

Acting as a leading local object for the development of geotourism, "Smotrytsky Canyon" is a territory of mining of building materials, in the structure of which fossils are widespread, which can be effectively used as souvenir products. In particular, fossils of Paleozoic corals, which are today processed into crushed stone, are mass objects.

The experience of integrating the traditional stone-working industry with regional tourist complexes in the format of souvenir products demonstrates the high economic efficiency of such cooperation and the strengthening of interest and tourist attractiveness of the region as a whole. Accordingly, the popularization of regional stones-symbols for the Podolsk region and in particular for Kamianets-Podilskyi, which are directly associated with the concepts of "stone", "rock" or "canyon", is a practical necessity.

The study showed that the effectiveness of selling souvenir products made of fossil corals in Kamianets-Podilskyi primarily depends on its information presentation. For this purpose, advertising support is provided by travel bloggers and regional information portals. Experimental products made of fossil corals are exhibited at specialized exhibitions and events aimed at popularizing the tourism sector of the region. A nature museum operates in the central office of the Podilski Tovtry National Nature Park with a permanent exhibition of local fossil corals. Information about fossil corals and their importance in the formation of the Smotryt Canyon is an integral part of sightseeing tours within the city. Kamianets-Podilskyi, in addition, specialized geotours operate within which coral fossils are directly demonstrated in places of their lithological distribution through active means of interpretation [4]. An important incentive for the popularization of souvenir products made from fossilized corals can be the design of an official regional brand, following the example of the "Petoski" stones, the establishment of regional production, and economic and legal protection of local producers at the stage of formation.

Keywords: regional tourist complex, souvenir, fossilized corals.

Постановка науково-практичної проблеми актуальність та новизна дослідження. Автентична сувенірна продукція є невід'ємною складовою регіонального туристичного комплексу. Вона відображає характерні природні та культурні особливості дестинації, виступає засобом підсилення та збереження позитивних емоцій від подорожі, сприйняття туристичних об'єктів чи споживання туристичних продуктів. Для Кам'янець-Подільського туристичного

комплексу базовими інформаційно-меморіальними об'єктами виступають архітектурні споруди та каньйон р. Смотрич. У випадку другого об'єкту автентичне сувенірне забезпечення, яке б його відображало, практично відсутнє.

Виступаючи провідним локальним об'єктом для розвитку геотуризму «Смотрицький каньйон» є територією гірничого видобутку будівельної сировини, в структурі якого поширені скам'янілості, що можуть ефективно викорис-

товуватись як сувенірна продукція. Зокрема масовими об'єктами є скам'янілості палеозойських коралів, які сьогодні переробляються у щебінь.

Досвід інтеграції традиційної каменеобробної індустрії з регіональними туристичними комплексами у форматі сувенірної продукції демонструє високу економічну ефективність такої співпраці та підсилення інтересу і туристичної привабливості до регіону загалом. Успішними прикладами застосування місцевої мінеральної сировини для створення автентичних сувенірних продуктів, які є брендами регіону, можна вважати: Пражський гранат (піроп), Оберштейнські агати, Рижський бурштин, Сандомирські смугасті кремені, Фонтенбловський кальцит тощо. Відповідно популяризація регіональних каменів-символів для подільського регіону та зокрема для Кам'янця-Подільського, що безпосередньо асоціюється із поняттями «камінь», «скеля» чи «каньйоном» є практичною необхідністю.

Мета, завдання та методи дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування ефективності використання скам'янілих коралів із силурійських відкладів у околицях м. Кам'янець-Подільський, як сировини для спеціалізованої геотуристичної продукції та сувенірних виробів.

Гіпотеза: скам'янілі корали силурійських відкладів у межах м. Кам'янця-Подільського можуть стати провідним регіональним геотуристичним брендом, а розвиток індустрії автентичних сувенірних виробів із зазначеної сировини суттєво підсилить економічну і соціальну ефективність місцевого туристичного комплексу.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Сувенірна продукція, як складова регіонального туристичного комплексу розкрита в ряді публікацій. Зокрема М. Гаврилюк та О. Данник (2015) здійснили ґрунтовний аналіз підходів до класифікації сувенірної продукції, встановили роль різних груп в представленні регіону, продемонстрували пріоритетність групи «етноприкраси». Огляд міжнародного досвіду реалізації регіональних сувенірних брендів здійснили К. Панасюк та Г. Зайцева (2011). Функціональну роль брендової сувенірної продукції, як засобу комунікації розкрили Л.Дибчук та О. Пітик (2019), продемонструвавши її вплив на розвиток економічних відносин та ринкового просування брендів [3]. Роль сувенірної продукції у презентації та популяризації туристичного регіону на прикладі Закарпатської області продемонструвала Л. Медвідь (2017), відзначивши комплексуютьому

роль сувенірної індустрії, її синергетичний ефект при поєднанні із традиційними туристичними продуктами, а також труднощі виробництва та реалізації місцевих автентичних виробів у контексті конкуренції із закордонними аналогами [5].

Декоративні властивості мінеральної сировини скам'янілих коралів частково розглядаються в працях І. Остряньської, як аналог кальцитової мінералізації до поширених в Подільському регіоні мармурових оніксів (2014). У своїх дослідженнях авторка доводить економічну ефективність використання таких матеріалів та умови їх реалізації [7].

Дослідження силурійських коралів проводили Л. Лунсгергаузен та О. Нікіфірова для розробки стратиграфічної схеми регіону протягом 1935-1942 рр. Перша праця присвячена виключно силурійським коралам Поділля з'явилася у 1952 р.: «Корали ругози силуру Поділля», автор У. Бульванкер. Головна роль у вивченні силурійських коралів досліджуваного регіону належить В. Гриценку, у працях якого встановлене видове різноманіття, екологічні умови формування та поширення коралів, строматопорат, морських лілій (1982, 1987, 2007). В його працях також розкриті механізми формування рифових споруд (2012), їх конфігурація перспективи господарського використання і охорони (1996).

Виклад результатів дослідження. Використання скам'янілих коралів для реалізації спеціалізованої геотуристичної діяльності та як сировини для виготовлення автентичної сувенірної продукції обумовлені успішним міжнародним досвідом функціонування ринку аналогічних продуктів, а також відсутністю відповідного регіонального бренду який би відображав особливості місцевої геологічної будови і позиціонувався як утилітарна та меморіальна цінність.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про загальну класифікацію та оцінку вартості природного каміння» від 27.07.1994 № 512. Скам'янілі корали відсутні у переліку, тому дослідження їх ринкової вартості та механізмів ефективного обліку є предметом подальших досліджень. Найближчими аналогами для порівняння є скам'яніле дерево, мармуровий онікс та мармур, перші з яких входять до групи напівдорогоцінного каміння другого порядку а третій до декоративного.

Скам'янілі корали це псевдоморфози кальциту, арагоніту чи халцедону по скелетних утвореннях (коралітах) одиничних або колоніальних коралів. Скелетна текстура та зональне забарвлення можуть утворювати естетично

привабливі, своєрідні малюнки (смуґасті, плямисті, стільникові, схожі на рослинні чи геометричні орнаменти) які проявляються на зрізах. Зазначені характеристики, а також здатність до поліровки у поєднанні із напівпрозорістю та перламутровим блиском обумовлюють естетичну привабливість виробів із скам'янілих коралів. Додатково підвищує їх цінність розуміння генезису та віку скам'янілих коралів, що можна розглядати як інформаційну та «езотеричну» складові сувеніру.

Поширені скам'янілі корали у геологічних відкладах від ордовіку до антропогенного періоду у багатьох регіонах Світу. Однак як декоративний камінь масово використовується лише в декількох регіонах: штат Мічиган США, Індія та Індонезія, Марокко. Основними виробами, що представлені на ринку є кабошони правильної та довільної форми, галтовка, поліровані зрізи, а також як вставки у біжутерних та

ювелірних виробках.

Найбільш відомим є бренд камені «Петоскі» (Мал 1.). Це скам'янілі зразки колоніального коралу роду гексагонарія (*Hexagonaria percarinata*). Його особливостями є стільникова текстура, підкреслена зональним забарвленням внутрішньої текстури коралітів а також природне шліфування внаслідок гляціального перенесення та перевідкладення у моренних пісках. Типовим їх продуктом є збережена первинна форма каменя із полірованою поверхнею. Крім того виготовляють вставки та декоративні вироби. Поряд із основним родом до бренду у форматі сувенірної продукції прирівнюють також інші групи скам'янілих коралів що знаходяться разом із гексагонарією. Популярності бренду сприяло його затвердження, як офіційного символу штату Мічиган США та промоція у форматі автентичного туристичного сувеніра.

Мал. 1. Каміні «Петоскі» (США).

https://www.ebay.com/itm/156943480300?_skw=petoskey+stone (дата звернення 2.05.2025)

Вироби із скам'янілих коралів індійського походження є одними із найбільше представлених на ринку. Це різні групи скам'янілих коралів, що відрізняються за віком і складом із різних родовищ, які об'єднує типова обробка у формі кабошонів, а також часто штучне забарвлення.

Особливістю індонезійських коралів є природне жовте, буре або коричневе забарвлення, що обумовлено халцедоною мінералізацією. Це переважно скам'янілості мезозойського віку, основним фактором естетичної привабливості яких є текстури, схожі до рослинних орнаментів (Мал 2).

Мал. 2. Зразки полірованих скам'янілих коралів. (Індонезія)

<https://www.ebay.com/itm/333762856341> (дата звернення 2.05.2025)

Скам'янілі корали із Марокко – силурійського та девонського віку. Вони є аналогами скам'янілостей США, зокрема і рід гексагонарія (Hexagonaria sp.) – камені «Петоскі». На ринку репрезентовані полірованими зразками або кабошонами індійської обробки.

Мал.3. Полірований зразок скам'янілого коралу роду Hexagonaria sp. Марокко
<https://kamni-market.com/> (дата звернення 2.05.2025)

Крім зазначених регіональних варіантів продукції із скам'янілих коралів на ринку локально представлені також колекційні зразки, часто без додаткової обробки, наприклад

заміщені халцедоном кораліти роду палеофілум (Paleophilum sp.) «лавандово-блакитний палеофілум» у Нідерландах (Мал. 4).

Мал. 4. «Лавандово-блакитний палеофілум».

<https://www.stenenzoeken.nl/fossielen-in-beeld/zwerfsteenfossielen/rugose-koralen>
 (дата звернення 2.05.2025)

Корали м.Кам'янця-Подільського зосереджені у верствах цвиклівської підсвіти, шутнівської світи, малиновецької серії, лудловського ярусу силуру. Відслонені у долині річки Смотрич, ці верстви утворюють стрімкі ділянки скель каньйонної частини. Вони промислово розробляються у межах Зубрівського, Кубачівського та Пудлівського кар'єрів для виробництва щебеню.

Основу видового складу коралів складають табуляти, серед яких переважають фавозити (Favosites sp.) та мезофавозити (Mesofavosites sp.), рідше геліоліти (Heliolites sp.), а у

перекриваючих верствах сокільської підсвіти з'являються сірінгопоріди. У складі ругоз домінують представники роду стромбодес (Strombodes sp.), локально зустрічаються колонії ацервularioї (Acervularia sp.). Серед систематично близьких до коралів кнідарій варто відзначити масово поширені, великі за розмірами колонії строматопоратів [8]. Усі зазначені групи скам'янілостей формують рифові тіла (біостроми та біогерми), рідше ізольовано зустрічаються в структурі осадових верств [2].

За технічними характеристиками скам'янілі корали, як сировина не поступаються

закордонним аналогам. Їх основні параметри: невисока твердість (3-4 за шкалою Мооса) що дозволяє легко і швидко обробляти матеріал навіть ручним способом; здатність до поліровки; зональна текстура, напіврозорість, прояви медово-жовтих та зеленуватих відтінків кальцитового матеріалу заміщення. Недоліками є кавернозність та тріщинуватість матеріалу, нестійкість до механічних пошкоджень.

Найкращими декоративно-естетичними властивостями володіють скам'янілості ацервularioїдів, фавозитидів та стромбодесів (Мал 5). На нашу думку провідне значення належить фавозитидам завдяки найбільш масовому поширенню, найнижчою крихкістю при обробці порівняно з іншими зазначеними коралами та особливим смугастим (агатовим) текстурам на зрізах.

Мал.5. Поліровані зразки скам'янілих коралів родів *Acervularia* sp., *Favosites* sp., та *Strombodes* sp. (експериментальні зразки лабораторії прикладної географії та геотуризму КПНУ ім. Івана Огієнка).

У контексті сувенірної продукції скам'янілі корали ідентифікуються зі скелями Смотрицького каньйону та кам'яними спорудами старого міста м. Кам'янець-Подільський. Поряд з естетичними якостями, додатковий позитивний інформаційний ефект їх сприйняття обумовлений з асоціаціями теплого тропічного моря в якому формувалися коралові рифи та «неймовірним» віком (420 млн р) скам'янілостей. Останній аспект підсилює інтерес до місцевих геотуристичних атракцій.

Поширення скам'янілих коралів гірничих розробках, що вже функціонують та зокрема у відвалах спрощує технологічні та юридичні особливості їх видобутку. Налагодження технології первинного сортування скам'янілих коралів на етапі вибирання породи, дозволить оптимізувати використання сировини та створити додатковий прибуток за принципом «один камінь за ціною тони щебеню».

Пріоритетність етноприкрас у структурі вітчизняного сувенірного попиту продемонстрована у дослідженнях М. Гаврилюк та О. Данник [1], доводить ефективність представ-

лення коралів у форматі таких виробів: полірованих вставок для підвісок і брошок, намист, браслетів, перстнів (Мал 6.). Це обумовлено ціновою привабливістю та утилітарною практичністю зазначених форматів сувенірів, а також їх універсальністю, як подарунків. Крім дрібних виробів із скам'янілих коралів можливе виготовлення канцелярських виробів, шкатулок, декоративного посуду, підсвічників (тощо) однак на нашу думку їх економічний ефект буде нижчим. Окремо слід відзначити перспективи необроблених зразків, полірованих зрізів та галтованих виробів, як колекційно-сувенірної продукції, що не потребує складних технологічних засобів обробки і відповідно може бути реалізована у найближчій перспективі у форматі локальної індустрії на базі місцевих гірничих підприємств за умови ліцензування такого виду діяльності.

Легкість обробки матеріалу скам'янілих коралів дозволяє реалізовувати часткове самостійне виготовлення (шліфування, полірування та інкрустація) сувенірних прикрас, що підвищує їх меморіальну цінність для споживачів,

збільшує економічний ефект від реалізації та атрактивність їх сприйняття (<https://terrapodolica.com/mayster-klas-podilski->

korali/). Для цього найкраще підходять вироби: вставка-кабошон та перстень (Мал 6).

Мал.6. Сувенірні вироби із силурійських скам'янілих коралів.(експериментальні зразки лабораторії прикладної географії та туризму КПНУ ім. Івана Огієнка)

Для підтвердження економічної і пізнавальної ефективності самостійного виготовлення туристами сувенірів зі скам'янілих коралів, як окремого туристичного продукту, на базі лабораторії прикладної географії та геотуризму Кам'янець-Подільського національного університету імені Огієнка був реалізований експериментальний проєкт у формі господарсько-договірної теми «Розробка та впровадження геотуристичного продукту: Майстер-клас: Подільські скам'янілі корали» у 2022 році. Його апробація здійснювалася протягом 2023-2024рр. у межах регіонального туристичного комплексу м. Кам'янець-Подільський.

До процесу апробації було залучено місцевих туристичних операторів що надають геотуристичні послуги, зокрема: ФОП «Андрій

Павловський», ФОП «Гицина Юлія Володимирівна»; ФОП «Ярослав Наумук»; а також використаний експозиційний потенціал музею природи національного природного парку «Подільські Товтри» та Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець». Інформаційний супровід був забезпечений тревел-блогом «Узол і Манько» (<https://www.youtube.com/watch?v=0JW7I3y05lw>), місцевими засобами масової інформації, та іншими зацікавленими суб'єктами.

За час апробації було охоплено 865 учасників. Це були мешканці м. Кам'янець-Подільський та гості міста, віком від 6 до 78 років, які погодилися залишити відгуки про задоволеність запропонованим туристичним продуктом.

Таблиця 1.

Структура учасників, охоплених під час апробації туристичного продукту
«Майстер-клас: Подільські скам'янілі корали»

Регіон	Кількість учасників	Організовані групи понад (10 осіб)	Індивідуальні учасники та сімейні групи	Вікова категорія	
				До 16 років	Понад 16 років
М. Кам'янець-Подільський	285	212	73	194	91
Хмельницька область	164	152	12	122	42
м. Київ та область	149	48	101	28	121
Тернопільська область	74	74	0	52	22
Вінницька область	52	36	16	36	16
Чернівецька область	44	28	16	32	12
Львівська область	32	12	20	0	32
Іноземні учасники	18	0	18	0	18
Інші регіони України	47	0	47	16	31

Регіональний аналіз демонструє велику частку зацікавлених осіб серед мешканців м. Кам'янець-Подільський та Хмельницької області що обумовлено ефективним інформаційним супроводом місцевих засобів інформації та

зручністю організації продукту, як пізнавального формату, оскільки абсолютна більшість учасників це організовані групи здобувачів освіти. Аналогічна ситуація характерна для відвідувачів із Тернопільської та Чернівецької

областей, частково для Вінницької, однак основним засобом донесення інформації і мотивації для них стала авторитетна рекомендація туроператорів. У випадку Львівської області, Києва та області, а також представників інших регіонів основними споживачами стали індивідуальні учасники та сімейні групи, що отримали інформацію передусім із соціальних мереж. Іноземні гості були вмотивовані виключно місцевими туроператорами.

Основним фактором задоволеності учасників стала інтерактивна участь у виготовленні сувеніра та усвідомлення його цінності «як частини Смотрицького каньйону». Відзначена була автентичність виробу. Серед рекомендацій наданих учасниками майстер-класів варто відзначити можливість штучного фарбування та розширення номенклатури виробів у структурі середнього розмірного класу (шкатулки).

Формат майстер-класу з виготовлення сувеніра, розроблений на базі лабораторії прикладної географії та туризму КІНУ ім. Івана Огієнка, від початку 2025р. пропонується місцевими туристичними операторами, як автентичний туристичний продукт.

Дослідження продемонструвало що ефективність реалізації сувенірної продукції із скам'янілих коралів у м. Кам'янець-Подільський передусім залежить від її інформаційного презентування. Для цього здійснюється рекламна підтримка засобами тревел-блогерів та регіональних інформаційних порталів. Експериментальні вироби із скам'янілих коралів експонуються на спеціалізованих виставках та заходах зорієнтованих на популяризацію туристичної сфери регіону. Функціонує музей природи у центральному офісі Національного природного парку «Подільські Товтри» з постійною експозицією місцевих скам'янілих коралів. Інформація про скам'янілі корали та їх значення у формуванні Смотрицького каньйону є невід'ємною частиною оглядових екскурсій у межах м. Кам'янець-Подільський, крім того функціонують спеціалізовані геотури у межах яких через діяльнісні засоби інтерпретації безпосередньо демонструються скам'янілості коралів у місцях їх літологічного поширення [4]. Важливим стимулом популяризації сувенірної продукції із скам'янілих коралів може стати оформлення

офіційного регіонального бренду, за зразком каменів «Петоскі», налагодження регіонального виробництва та економічна і юридична протекція місцевих виробників на етапі становлення.

Для регіонального туристичного ринку формування нового сувенірної бренду на базі скам'янілих коралів дозволить привернути додаткову туристичну увагу до природних особливостей регіону, розвивати автентичну індустрію, як засіб конкурентної переваги [6]; підвищити попит на спеціалізовані екскурсійні (геотуристичні) послуги; формувати пропозицію геотуристичних програм із замкненим циклом (геотур + майстер-клас), що користується попитом переважно для індивідуальних відвідувачів і малих груп або гнучкою структурою де майстер-клас із виготовлення сувенірів може бути альтернативою геотуру за складних погодних умов, переважно для організованих середніх і великих груп.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Ефективність використання сировини скам'янілих коралів поширених у відкладах Смотрицького каньйону доводять такі аргументи: результати аналізу міжнародного ринку аналогічної продукції на яку існує стійкий попит; пряме асоціювання із давньою історією геологічних відкладів м. Кам'янець-Подільський та позитивними емоціями теплого тропічного моря і «живих скель»; автентичністю сувеніра; значним об'ємом сировини та її наявністю у межах місцевих кар'єрів будівельного каменю, зокрема у відвалах що здешевлює технологічний процес видобутку, підвищуючи економічний ефект комплексного використання ресурсів; якістю матеріалу та різноманітністю видового складу скам'янілих коралів; відносно простою технологією обробки та можливістю формування широкого асортименту декоративних виробів; можливістю застосування діяльнісного підходу сприйняття інформації про продукцію шляхом інтерактивного залучення споживачів до її виготовлення у форматі окремого туристичного продукту (майстер-класу); органічним поєднанням із системою місцевих туристичних продуктів, зокрема геотуристичних.

Література:

1. Гаврилюк А. М., Данник К. О. Сувенірний брендинг в Україні як маркетинговий інструмент етнотуристичної промоції території. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_4_7. (дата звернення 27.04.2025)
2. Гриценко В.П. Фаціальна модель силуру Волино-Поділля. Актуальні проблеми геології України. Мат. наук. конф. 1–2 квітня, 2004.— С. 8. URL http://www.geol.univ.kiev.ua/docs/science/develop/geol_science_30.pdf (дата звернення 17.04.2025)
3. Дибчук Л. В., Пітик О.В. Сувенірно-подарункова продукція як потужний інструмент маркетингових комунікацій. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 2. С. 36-40. URL http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/2_2019/8.pdf (дата звернення 5.04.2025)

4. Касіяник, І.П., Мендерський В.В. Любинська І.Б. Умови реалізації палеонтологічного напрямку геотуризму в межах національного природного парку «Подільські Товтри». Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: СМП "Тайп". №1 (випуск 47). – 2021. 30 -36. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.4>
5. Медвідь Л.І., Роль сувенірної продукції в презентації та популяризації туристичного регіону. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія географічні науки Випуск 7. 2017. С. 203-209. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/66> (дата звернення 6.04.2025)
6. Панасюк К. А., Зайцева Г.О. Використання зарубіжного досвіду щодо формування сувенірних брендів. Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матер. Всеукр. наук-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011р.) Львів: ЛІЕТ, 2011. С. 353-361. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/43_Hutsulskyi-kylym-istorychna-retrospektyva.pdf (дата звернення 7.04.2024).
7. Острианська І. Ю. Можливі шляхи ефективного використання карбонатних оніксів Волино-Поділля. Коштовне та декоративне каміння. 2014. №1(75). С. 9-11. URL: http://scc.knu.ua/upload/iblock/e3b/aref_Ostryanska%20I.pdf (дата звернення 6.04.2025)
8. Grytsenko V. Distribution of Corals on the Silurian Podolian Shelf. Fossil Coral and Sponges. Öster. Akad. Wiss., Schriftenr. Edwiss. Komm., 17. Wien, 2007. Pp.185–198. URL: https://opac.geologie.ac.at/ais312/dokumente/SchriftR_Erdw_Komm_17_185_198.pdf (дата звернення 15.03.2025)

References:

1. Havryliuk A. M., Danyk K. O. Suvenirnyi brendynh v Ukraini yak marketynhovy instrument etnoturystychnoi promotsii terytorii. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. 2015. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_4_7. (data zvernennia 27.04.2025)
2. Hrytsenko V.P. Fatsialna model syluru Volyno-Podillia. Aktualni problemy heolohii Ukrainy. Mat. nauk. konf. 1–2 kvitnia, 2004.– S. 8. URL http://www.geol.univ.kiev.ua/docs/science/develop/geol_science_30.pdf (data zvernennia 17.04.2025)
3. Dybchuk L. V., Pityk O.V. Suvenirno-podarunkova produktsiia yak potuzhnyi instrument marketynhovykh komunikatsii. Derzhava ta rehionu. Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo. 2019. № 2. S. 36-40. URL http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/2_2019/8.pdf (data zvernennia 5.04.2025)
4. Kasiianyk, I.P., Menderetskyi V.V. Liubynska I.B. Umovy realizatsii paleontolohichnoho napriamku heoturyzmu v mezhakh natsionalnoho pryrodnoho parku «Podilski Tovtry». Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: heohrafiia. Ternopil: SMP "Taip". №1 (vypusk 47). – 2021. 30 -36. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.4>
5. Medvid L.I., Rol suvenirnoi produktsii v prezentatsii ta populiaryzatsii turystychnoho rehionu. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia heohrafichni nauky Vypusk 7. 2017. S. 203-209. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/66> (data zvernennia 6.04.2025)
6. Panasiuk K. A., Zaitseva H.O. Vykorystannia zarubizhnoho dosvidu shchodo formuvannia suvenirnykh brendiv. Rozvytok etnoturyzmu: problemy ta perspektyvy : zb. mater. Vseukr. nauk-prakt. konf. molodykh vchenykh (Lviv, 2-3 bereznia 2011r.) Lviv: LIET, 2011. S. 353-361. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/43_Hutsulskyi-kylym-istorychna-retrospektyva.pdf (data zvernennia 7.04.2024).
7. Ostrianska I. Yu. Mozhlyvi shliakhy efektyvnoho vykorystannia karbonatnykh oniksiv Volyno-Podillia. Koshtovne ta dekoratyvne kaminnia. 2014. №1(75). S. 9-11. URL: http://scc.knu.ua/upload/iblock/e3b/aref_Ostryanska%20I.pdf (data zvernennia 6.04.2025)
8. Grytsenko V. Distribution of Corals on the Silurian Podolian Shelf. Fossil Coral and Sponges. Öster. Akad. Wiss., Schriftenr. Edwiss. Komm., 17. Wien, 2007. Pp.185–198. URL: https://opac.geologie.ac.at/ais312/dokumente/SchriftR_Erdw_Komm_17_185_198.pdf (data zvernennia 15.03.2025)

Надійшла до редакції 27.05.2025р.